

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากนโยบายของรัฐที่มุ่งเน้นให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารที่ปลอดภัย (food safety) เพื่อเลี้ยงประชากรโลก หรือเป็นครัวของโลก มีเป้าหมายที่จะเป็นครัวไทยของโลกภายใน 5 ปี ค.ศ. 2547 จนถึงปี พ.ศ. 2551 และเป็นอันดับหนึ่งของโลก ในอีก 10 ปีข้างหน้า โครงการครัวไทยสู่ครัวโลกนั้นได้ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อเผยแพร่ทั้งอาหารสด อาหารสำเร็จรูป วัตถุดิบ เครื่องปรุงรส ตลอดจนสนับสนุนธุรกิจร้านอาหารไทยในต่างประเทศให้มีการขยายตัวอย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานอาหารไทยในต่างประเทศ และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อประเทศไทย รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งออกสินค้าอาหารและสินค้าอื่นๆ จากอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ซึ่งผลิตภัณฑ์อาหารไทยที่ส่งออกไปยังต่างประเทศ แบ่งเป็น 5 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มอาหารทะเล ประกอบด้วย อาหารทะเลแช่เย็น อาหารทะเลแช่แข็ง อาหารทะเลกระป๋อง และอาหารทะเลแปรรูป
2. กลุ่มผักและผลไม้ ประกอบด้วย ผักสดแช่เย็น ผลไม้สดแช่เย็น ผักกระป๋องและแปรรูป และผลไม้กระป๋องและแปรรูป
3. ไข่สดแช่เย็น แช่แข็ง และแปรรูป
4. ข้าว
5. กลุ่มอาหารอื่นๆ ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ข้าว ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลี สิ่งปรุงรสอาหาร เครื่องเทศและสมุนไพร ชุปและอาหารปรุงแต่ง

แต่ผลผลิตทางการเกษตรของประเทศไทยพบว่ายังมีปัญหาเรื่องโรคแมลง และสารพิษตกค้างเกินค่ามาตรฐานที่กำหนด (Maximum Residue Limits: MRL) อีกทั้งกระแสความนิยมสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มากขึ้น 20% ทุกปีจากประเทศในแถบสหภาพยุโรป อเมริกา แคนาดา และญี่ปุ่น ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การค้าระหว่างประเทศได้ขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีขอบเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ภายใต้ความร่วมมือระหว่างประเทศ ส่งผลให้มีการแข่งขันในการพัฒนาด้านคุณภาพสินค้าเกษตรเพื่อเป็นจุดเด่นของสินค้าในการดึงดูดผู้บริโภคอีกทั้งในปัจจุบันการแข่งขันระหว่างประเทศในการส่งออกมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีการสร้างสิ่งกีดกัน

การนำเข้าทั้งที่เกี่ยวกับภาษีและไม่เกี่ยวกับภาษี โดยเฉพาะมาตรการที่ไม่เกี่ยวกับภาษีนั้นมีความเข้มข้นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, 2544) ผู้ส่งออกในประเทศไทยจึงควรคำนึงถึงปัจจัยและมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ และหาทางป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากมาตรการกีดกันดังกล่าว

มาตรการทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี ได้แก่ อุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด มาตรการตอบโต้การอุดหนุน มาตรการด้านสิ่งแวดล้อม และมาตรการด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ซึ่งประเทศคู่ค้าสำคัญมักนำมาใช้ด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัยของผู้บริโภค มาตรการทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีที่พบได้ในการส่งออกสินค้าอาหาร คือมาตรการด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช เช่น ในจีนและสหรัฐใช้มาตรการด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการปนเปื้อนของเชื้อจุลินทรีย์ ข้อกำหนดเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืชในสินค้าประเภท ผักและผลไม้ อาหารทะเลและอาหารทะเลกระป๋อง (ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2548)

จะเห็นได้ว่าผักและผลไม้สามารถใช้มาตรการทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเป็นเครื่องมือในการกีดกันได้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นการผลิตและการส่งออกจึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจกับสินค้าประเภทนี้ เพื่อให้การส่งออกสินค้าอาหารของไทยขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูล มูลค่าการส่งออกและตลาดส่งออกผักและผลไม้ที่สำคัญของไทยในปี 2546-2547 พบว่ามูลค่าการส่งออกของไทยมีการขยายตัวร้อยละ 14 ตลาดที่มีการขยายตัวได้แก่ ในประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ประเทศญี่ปุ่น อาเซียน และจีน ดังตารางที่ 1 และนอกจากจะเป็นตลาดที่ส่งออกสำคัญของไทยแล้ว จีนยังเป็นประเทศที่ไทยจัดทำเขตการค้าเสรี (ตามกรอบอาเซียน-จีน) ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศคู่เจรจาเขตการค้าเสรีแบบทวิภาคีกับไทยที่สำคัญอีกด้วย

ตารางที่ 1.1 ตลาดส่งออกผักและผลไม้ที่สำคัญของไทย

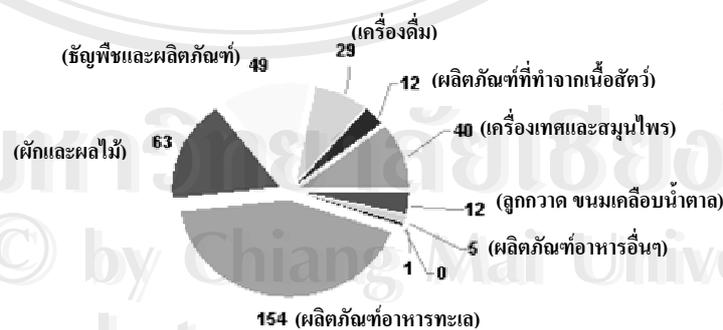
สินค้า/ตลาดที่สำคัญ	มูลค่าส่งออก (ล้าน US\$)		
	2546	2547	%Δ
ผักและผลไม้	1,240.60	1,414.30	14.0
ผลไม้กระป๋องและแปรรูป	708.5	782.9	10.5
ผลไม้สดแช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง	219.0	244.0	11.4
ผักกระป๋องและแปรรูป	183.1	210.6	15.0
ผักสดแช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง	130.0	176.8	36.0
ตลาดส่งออกที่ขยายตัว			
สหรัฐอเมริกา	274.9	346.8	26.2
EU	295.3	332.8	12.7
• เนเธอร์แลนด์	96.4	116.0	20.3
• สหราชอาณาจักร	51.9	64.0	23.3
• เยอรมนี	47.7	48.8	2.3
ญี่ปุ่น	171.3	213.1	24.4
อาเซียน	80.8	106.6	31.9
• อินโดนีเซีย	19.3	32.4	67.9
จีน	75.8	82.0	8.2
ตลาดส่งออกที่หดตัว			
ฮ่องกง	56.7	50.1	-11.6
ไต้หวัน	43.9	43.1	-1.8
แคนาดา	52.4	38.7	-26.1

ที่มา: กรมส่งเสริมการค้าส่งออก (2548)

ในการส่งออกผักไปยังญี่ปุ่นนั้น เวียดนามเป็นประเทศคู่แข่งที่น่าจับตามองในการส่งออก เนื่องจากมูลค่าส่งออกผักจากเวียดนามไปญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในประเทศคู่แข่งอื่นๆ เช่นจีนนั้นฟิลิปปินส์เตรียมส่งออกผลไม้ไปจีนมากขึ้น หลังข้อตกลงเขตการค้าอาเซียนจีนมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2548 ซึ่งมีสินค้าเกษตรเป็นตัวนำร่อง ทั้งนี้จีนจะทยอยปรับลดอัตราภาษีนำเข้าผลไม้จากฟิลิปปินส์ จากเดิมเฉลี่ยร้อยละ 17 เหลือร้อยละ 0 โดยผลไม้ที่จีนสนใจนำเข้าจากฟิลิปปินส์ตลอดทั้งปีได้แก่ กล้วย มะม่วง มังคุด และลองกอง ขณะที่จะนำเข้าส้มโอ แดงโม และมะละกอ ตามฤดูกาล ทั้งนี้ กล้วยและมะม่วงเป็นผลไม้นำเข้าจากฟิลิปปินส์ที่ได้รับความนิยมมากในจีน (กรมส่งเสริมการส่งออก, 2548) ดังนั้นเพื่อศึกษาว่าไทยมีความสามารถในการแข่งขันมากเพียงใดจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาความสามารถในการแข่งขันของไทยเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งเพื่อให้ทราบสถานการณ์การส่งออกของไทย

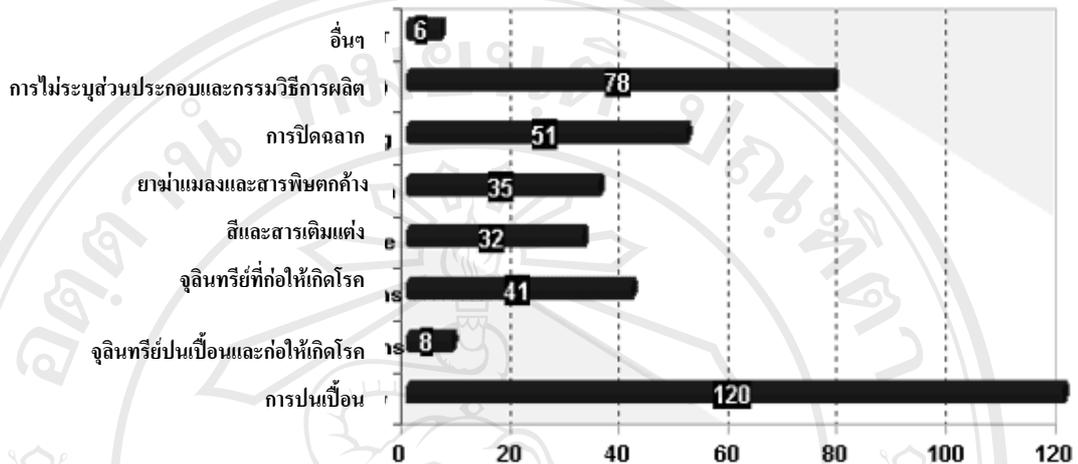
จากข้อมูลการปฏิเธรการนำเข้าของประเทศสหรัฐในปี 2003 พบว่าสินค้าประเภทผักและผลไม้ถูกปฏิเธรการนำเข้ามากเป็นอันดับสอง รองจากสินค้าประเภทอาหารทะเล (รูปที่ 1.1) สาเหตุที่สามารถพบได้ในการปฏิเธรการนำเข้าผักและผลไม้ได้ ได้แก่ การไม่ระบุแหล่งผลิต การไม่ปิดฉลากเป็นภาษาอังกฤษ หรือไม่ระบุคุณค่าทางโภชนาการ การพบสารพิษตกค้าง และการพบสิ่งเจือปนในอาหารกระป๋อง (รูปที่ 1.2) ดังนั้นเพื่อให้การส่งออกอาหารของไทยประสบผลสำเร็จตามโครงการครัวไทยสู่ครัวโลกได้จึงจะต้องศึกษาปัญหาและอุปสรรคในเรื่องดังกล่าวนี้ด้วย

รูปที่ 1.1 รายการที่สหรัฐอเมริกาปฏิเธรการนำเข้าจากไทยในปี 2546 จำแนกตามชนิดสินค้า

ที่มา : สถาบันอาหาร (2548)

รูปที่ 1.2 รายการที่สหรัฐอเมริกาปฏิเสธการนำเข้าจากไทยในปี 2546 จำแนกตามสาเหตุของการปฏิเสธ

ที่มา : สถาบันอาหาร (2548)

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป โครงสร้างการผลิต และการส่งออกของผักและผลไม้ของไทย
- 2) เพื่อศึกษาความได้เปรียบของผักและผลไม้ส่งออกของไทยไปยังตลาดที่สำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ส่งออกอื่นๆ
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการส่งออกผักและผลไม้ไทย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

เมื่อทราบความสามารถในการแข่งขันของผักและผลไม้ไทยแล้ว ผู้ผลิตหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการผลิตและการตลาดให้สอดคล้องกับแนวโน้มทางการค้าอันจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งออกของไทย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) การศึกษาความสามารถในการแข่งขันของผักและผลไม้ไทยไปยังตลาดที่สำคัญประเทศคู่ค้าพิจารณาจากข้อมูลการส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าในอันดับต้นๆ ซึ่ง ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และจีน โดยเปรียบเทียบกับประเทศผู้ส่งออกอื่นๆ ที่มีส่วนแบ่งการตลาด 3 อันดับแรกในเอเชีย

2) ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป (European Union: EU) ที่ทำการศึกษาประกอบด้วย ประเทศสมาชิก 15 ประเทศ ได้แก่ เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี สหราชอาณาจักร ไอร์แลนด์ เดนมาร์ก กรีซ สเปน โปรตุเกส ออสเตรีย สวีเดน และฟินแลนด์

3) ผักและผลไม้ที่ศึกษาประกอบด้วย

-ผักสดแช่เย็น แช่แข็ง

-ผลไม้สดแช่เย็น แช่แข็ง

-ผักกระป๋อง และแปรรูป

-ผลไม้กระป๋องและแปรรูป

สามารถแบ่งตามพิกัดศุลกากร ในระบบฮาร์โมนิซ์ (Harmonized) ระดับ 2 digit คือ

07 พืชผัก รวมทั้งรากและหัวบางชนิดที่บริโภคได้ (Edible vegetables and certain roots and tuber)

08 ผลไม้และลูกนัทที่บริโภคได้ เปลือกผลไม้ประเภทส้มหรือเปลือกแตง (Edible fruit and nut; peel of citrus fruit or melons)

20 ของปรุงแต่งทำจากพืชผัก ผลไม้ ลูกนัท หรือจากส่วนอื่นของพืช (Preparations of vegetables, fruit, nuts, or other parts of plants)

4) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาความสามารถในการแข่งขันของไทย โดยการแปลความหมาย ค่าดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ปรากฏ (Revealed Comparative Advantage Index: RCA) ร่วมกับส่วนแบ่งการตลาด (market share) ใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 – 2548